

გამოსახულების უნებართვო გავრცელება, როგორც ქონებრივი უფლების დარღვევა

I. შესავალი

პირის გამოსახულება თანამედროვე საზოგადოებაში სულ უფრო მნიშვნელოვან როლს თამაშობს, რაც განპირობებულია უზარმაზარი და აქამდე უცნობი ტექნოლოგიური სიახლეებით.¹ სამართალში დამკვიდრებული გამოსახულების უფლების კლასიკური გაგება, როგორც წესი, უკავშირდება პიროვნების მორალურ მხარეს და მისი დაცვა პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლებასთან (არაქონებრივი უფლება) მჭიდრო კავშირში განიხილება², მაშინ, როდესაც გამოსახულების უნებართვო გავრცელება ფინანსური მოგების მიზნით შესაძლებელია სრულიად არ იყოს პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობასთან კავშირში და ცალკე აღებული, მხოლოდ ქონებრივი უფლების დარღვევას იწვევდეს³. ამის ნათელი მაგალითია საზოგადოებისთვის ცნობილი ადამიანები, რომლებიც საკუთარი გამოსახულების გავრცელებით შესაძლებელია იმაზე მეტ შემოსავალსაც კი იღებდნენ, ვიდრე ძირითადი პროფესიიდან⁴. ცნობილი პირების გამოსახულების უფლების დაცვის საჭიროება, ერთი მხრივ, პროვოცირებულია მათივე ინტერესით – შეინარჩუნონ ცნობადობა და გაზარდონ მოთხოვნა თავიანთ მიმართ, რათა მიიღონ დამატებითი შემოსავალი, ხოლო მეორე მხრივ, კერძო კომპანიების საჭიროებით – გამოიყენონ ცნობადი პირების სახეები, რათა მათი პროდუქტი უფრო მიმზიდველად წარმოჩენდეს და გაყიდვები გაიზარდოს.

* სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის დოქტორანტი, საქართველოს უზენაესი სამართლის მეორადი სტრუქტურული ერთეულის ხელმძღვანელი. ORCID: 0000-0003-0226-0247.

¹ Synodinou T., Image Right and Copyright Law in Europe: Divergences and Convergences, *Laws*, Vol. 3, No. 2, 2014, 181.

² იხ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლი.

³ Savare M., The Price of Celebrity: Valuing the Right of Publicity in Calculating Compensatory Damages, *UCLA Entertainment Law Review*, Vol. 11, No. 1, 2004, 129.

⁴ Castle L. C., Study on the Artists in the Digital Music Marketplace: Economic and Legal Considerations, WIPO, 2021, 4-31; Milliken J., Image Rights in Professional Sports, <<https://carson-mcdowell.com/news-insights/insights/image-rights-in-professional-sports>> [09.05.2023].

გამოსახულებაზე უფლების ქონებრივი ასპექტის დასაცავად ახალი სამართლებრივი მექანიზმის შექმნის იდეა ამერიკული მოდელიდანაა შთაგონებული (Right of Publicity), თუმცა ამ დრომდე ევროპის კონტინენტზე ვერ მოხერხდა გამოსახულების ქონებრივი უფლების დამცავი ჰარმონიზებული კანონმდებლობის შექმნა⁵. იმისათვის, რათა უზრუნველყოფილ იქნეს საზოგადოების განვითარებასთან ერთად წამოჭრილი გამოწვევების, ტექნოლოგიებისა და ეკონომიკური ბაზრის საჭიროებების დროული და სრული დაკმაყოფილება, საჭიროა, არსებობდეს ამომწურავი სამართლებრივი ჩარჩო, რომლითაც მოწესრიგებული იქნება გამოსახულებაზე უფლების ეკონომიკური ექსპლუატაციის, ანუ ცნობილი პირების გამოსახულების უნებართვო გავრცელებით გამოწვეული ქონებრივი ზიანის მომწესრიგებელი ნორმები, ასევე საჭიროა არსებობდეს კონსენსუსი უფლების მქონე სუბიექტებზე, დამდგარი ზიანის სახეზე, ზიანის ოდენობის გამოთვლის წესსა და სხვა ისეთ სპეციფიურ სამართლებრივ საკითხებზე, რომლებიც განსხვავებულია როგორც პირადი არაქონებრივი უფლებების მომწესრიგებელი ნორმების, ასევე საავტორო და მომიჯნავე უფლებებისა და სხვა ისეთი კანონებისგან, რომელთაც დღესდღეობით მრავალი ქვეყნის იურისდიქცია გამოსახულების უფლების უნებართვოდ გავრცელებასთან დაკავშირებულ საქმეებზე ანალოგიის წესით იყენებს⁶.

სტატია მიმოიხილავს გამოსახულებაზე უფლების შინაარსობრივ მხარეს, ასევე გამოსახულების უნებართვოდ გავრცელებასთან დაკავშირებულ სამართლებრივ საკითხებს, განსაკუთრებით მასზე რეაგირებისა და ზიანის ანაზღაურების კონტექსტში (როგორც სამართლებრივი, ისე ეკონომიკური ინდიკატორების გათვალისწინებით). ნაშრომში განხილული იქნება გამოსახულების ქონებრივი უფლებების თაობაზე არსებული ქართული საერთო სასამართლოების პრაქტიკა.

II. გამოსახულების ქონებრივი უფლება საერთაშორისო ზრდილში

გამოსახულებაზე უფლების ეკონომიკური ასპექტის ამსახველად სხვადასხვა ქვეყნის კანონმდებლობა განსხვავებულ ტერმინს იყენებს, მაგალითად, კონტინენტური ევროპის ქვეყნები გამოსახულების უფლებას უწოდებენ „პიროვნულობის უფლებას“ (“Personality Right”), ინგლისში იგი „გამოსახულების უფლების“ (“Image Rights”) დასახელებით, ხოლო აშშ-ში – „საჯაროობის უფლე-

⁵ Synodinou T., Image Right and Copyright Law in Europe: Divergences and Convergences, *Laws*, Vol. 3, No. 2, 2014, 181.

⁶ იქვე, 181-198ლ Savare M., The Price of Celebrity: Valuing the Right of Publicity in Calculating Compensatory Damages, *UCLA Entertainment Law Review*, Vol. 11, No. 1, 2004, 129.

ბის“ (“Publicity Rights”) სახელითაა ცნობილი.⁷ ნიშანდობლივია, რომ ქვეყნების მიხედვით განსხვავებულია არა მხოლოდ სახელწოდებები, არამედ მათი შინაარსი და მოწესრიგებაც⁸.

მაგალითად, ინგლისურ სამართალში არსებული “Passing off”-ის დოქტრინით გამოსახულებაზე უფლების დარღვევა დელიქტის ერთ-ერთი ფორმაა და კრძალავს მენარმის მიერ ნებართვის გარეშე სხვისი საქონლის ან მომსახურების მომხმარებლებისთვის მიწოდებას, ასევე ზღუდავს მენარმის მიერ ისეთი ქმედების განხორციელებას, რომელიც მისი პროდუქტის სხვა კომპანიასთან ასიმილაციას ან აღრევას იწვევს⁹. ირვინის საქმე ინგლისურ სამართალში განსაკუთრებული მნიშვნელობისაა, ვინაიდან ხსენებული დოქტრინა თანამედროვე კომერციულ რეალობასთან შესაბამისობაში მოვიდა. პირველად ინგლისური სამართლის ისტორიაში საქმე ცნობილი პირის (ამ შემთხვევაში, მრბოლელის) სასარგებლოდ გადაწყდა და სასამართლომ განმარტა, რომ, თუ სადავო ქმედება საზოგადოებასა და მომხმარებელს აწვდის არასწორ გზავნილს, რომელიც ქმნის წარმოდგენას, თითქოს ცნობილმა ადამიანმა რეკომენდაცია გაუწია მათ პროდუქტს, მაშინ მოსარჩელის მოთხოვნა წარმატებით ექცევა “Passing off”-ის დოქტრინის ქვეშ.¹⁰ გარდა ამ დოქტრინისა, სადაც მოსარჩელე ვალდებულია სამი კუმულაციური ელემენტის (გუდვილი, უფლებამოსილების ნაკლი და ზიანი) არსებობა დაამტკიცოს, გამოსახულების დაცვის უფრო მარტივი საშუალება ინგლისში საკუთარი სახელის ან გამოსახულების სავაჭრო ნიშნად დარეგისტრირებაა.¹¹ მიუხედავად ამ სამართლებრივი მექანიზმის სიმარტივისა, აღიარებულია, რომ გამოსახულების უფლებისა და სახელის უნებართვო გავრცელების სავაჭრო ნიშნის ქვეშ დაცვა გარკვეულ სირთულეებთანაა დაკავშირებული, კერძოდ: მარეგისტრირებელი ორგანოები უარს აცხადებენ სავაჭრო ნიშნის ქვეშ მხოლოდ რაიმე სახელის ან გამოსახულების დარეგისტრირებაზე კონკრეტული პროდუქტის მითითების გარეშე¹², გამოსახულების უფლების უნებართვო გავრცელება კი შეიძლება ნებისმიერი პროდუქტის თუ სერვისის შემთხვევაში

⁷ Blackshaw I., Understanding Sports Image Rights, World Intellectual Property Organization, <https://www.wipo.int/ip-outreach/en/ipday/2019/understanding_sports_image_rights.html> [09.05.2023].

⁸ Justyna B., Sports Image Rights – A Comparative Overview, Pravnog Fakulteta Splitu, Vol. 47, No. 2, 2010, 327-334.

⁹ იბ., <<https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803100309338>>, [09.05.2023].

¹⁰ Irvine v Talksport Ltd, [2003] EWCA Civ 423.

¹¹ Synodinou T., Image Right and Copyright Law in Europe: Divergences and Convergences, Laws, Vol. 3, No. 2, 2014, 188-189.

¹² Coors C., Mezei P., Image Rights: Exploitation and Legal Control in English and Hungarian Law, Hungarian Journal of Legal Studies, Vol. 57, No. 1, 2016, 13-14.

მოხდეს, რაც ობიექტურად შეუძლებელს ხდის გამოსახულებაზე უფლების სავაჭრო ნიშნის ქვეშ ეფექტიანად დაცვას.

ცალკე აღნიშვნისა და განხილვის ღირსია აშშ-ის საკანონმდებლო ბაზა და სასამართლო პრაქტიკა გამოსახულების უნებართვო გავრცელების კონტექსტში, რადგან დღესდღეობით არსებულ საკანონმდებლო მონესრიგებებს შორის ამერიკული მიდგომა ყველაზე დახვეწილია და ყველაზე მეტად უზრუნველყოფს ეკონომიკური ექსპლუატაციის მიზნით პირის გამოსახულების უნებართვო გავრცელებით გამონეული უფლებების დაცვას. აშშ-ში საჯაროობის უფლების დოქტრინის ჩამოყალიბებას საფუძველი დაუდო 1941 წელს ობრიანის საქმეზე მიღებულმა გადაწყვეტილებამ¹³. მისი მთავარი ღირსებაა მოსამართლე ჰოლმის განსხვავებული აზრი, რომლის მიხედვითაც, პირის პირადი არაქონებრივი უფლებები განსხვავდება საჯაროობის უფლებისგან იმით, რომ ამ უკანასკნელის შემთხვევაში, სახელის, ფოტოს თუ სურათის (გამოსახულების) გავრცელებას აქვს სპეციფიკური მიზანი – შემოსავლის მიღება. შეიძლება შემოსავალი იყოს ცოტა ან ბევრი, ან სულაც სიმბოლური, მაგრამ ნებისმიერ შემთხვევაში, იგი ქონებრივ უფლებას ქმნის¹⁴. ხსენებული გადაწყვეტილებიდან რამდენიმე წელში, ტერმინი **Right of Publicity** – საჯაროობის უფლება პირველად 1953 წელს გამოიყენა ამერიკელმა მოსამართლემ ჯერომ ფრანკმა, რომელმაც განმარტა, რომ ყველა პირს აქვს ქონებრივი უფლება თავის გამოსახულებაზე, ანუ ყველას შეუძლია გამოსახულების ეკონომიკური მიზნებისთვის გამოყენების კონტროლი¹⁵.

საქართველოში გამოსახულების ქონებრივი უფლების დამცავი ნორმა არ არსებობს, ამასთან, გამოსახულებაზე უფლების იმ შინაარსისთვის, რომელიც ამ უფლებას ეკონომიკური თვალსაზრისით აქვს მინიჭებული, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლი პირდაპირ დამფუძნებელ ნორმად ვერ იქნება განხილული, თუმცა საკანონმდებლო ვაკუუმის პირობებში, მისი ანალოგიის წესით გამოყენება გარდაუვალია. ხსენებულ მუხლში დაკონკრეტებული არ არის, თუ რა შეიძლება იყოს ადამიანის გამოსახულება, მაგრამ დადებით შეფასებას იმსახურებს სამართლის თეორიაში გამოთქმული მოსაზრება, რომელიც გამოსახულების ცნებას არ უკავშირებს რაიმე კონკრეტულ პიროვნულ ან ფიზიკურ მახასიათებელს¹⁶. ასეთივე მიდგომა არსებობს გერმანიაშიც, სადაც გამოსახულების უფლების ფარგლები საკანონმდებლო დონეზე რეგლამენტირებული და მოიაზრებს ნებისმიერი სახისა და ფორმის ფოტოსურათს, ნახატს, კარიკატურას, მონახაზს, სკულპტურას, ხმის ტემბრს, თმის ვარცხნილობას, თუ სათამაშოს, რაც საზოგადოებას შესაძლებლობას აძლევს, მოახდინოს პირის იდენტიფი-

¹³ O'Brien v. Pabst Sales, Co., 124 F.2d 167 (5th Cir. 1941).

¹⁴ იქვე, (Judge Holmes, Dissenting).

¹⁵ Haelan Laboratories, Inc. v. Topps Chewing Gum, Inc, 202 F.2d 866 (2d Cir. 1953).

¹⁶ კერესელიძე. დ., კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები, თბილისი, 2009, 156.

ცირება. ამასთან, იმას, თუ რა ფორმით და საშუალებით მოხდა მისი გავრცელება, მეორეხარისხოვანი როლი აქვს¹⁷.

ის, რომ სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლი გამოსახულების ქონებრივი უფლების სათანადო დაცვას ვერ უზრუნველყოფს, თვალსაჩინო ხდება ნორმის სუბიექტების კვლევიტაც. მე-18 მუხლის მე-5 ნაწილით დაცული გამოსახულების უფლების სუბიექტი შეიძლება იყოს მხოლოდ კონკრეტული ფიზიკური პირი, რადგან საქმე ეხება პიროვნულ უფლებას, რომელიც ღირსებისა და თვითგამორკვევის კონსტიტუციური უფლებიდან ნაწარმოებ უფლებად განიხილება, რაც იურიდიულ პირს არ გააჩნია¹⁸. აღნიშნულის საწინააღმდეგოდ, იმ შემთხვევაში, თუ გამოსახულების უფლება, როგორც არამატერიალური ქონებრივი სიკეთე, ქონებრივ ხასიათს შეიძენდა, მაგალითად, გამოსახულების რეკლამაში გავრცელების სანაცვლოდ ანაზღაურების მიღების დროს, მაშინ ამ არამატერიალური უფლების/სიკეთის გასხვისება შესაძლებელი უნდა იყოს¹⁹. ამ შემთხვევაში, უფლების სუბიექტები იქნებიან როგორც ფიზიკური, ასევე იურიდიული პირები, არეგისტრირებული კავშირები თუ სხვა სუბიექტები, რომელთაც ზოგადად კერძოსამართლებრივ ურთიერთობებში მონაწილეობის უფლება აქვთ, შესაბამისად, სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლი უფლების დაცვის ქმედით საშუალებად ვერ იქნება განხილული.

გამოსახულების უფლებისთვის ქონებრივი ხასიათის მინიჭება და შესაბამისად, მათ სუბიექტად არა მხოლოდ ერთი კონკრეტული ფიზიკური პირის განხილვა, ნაცნობია კონტინენტური ევროპისა და საერთო სამართლის ქვეყნებისთვისაც. მაგალითად, ევროპული სამართლის ქვეყნებში აღიარებულია, რომ გამოსახულების უფლებით სარგებლობს ყველა რანგის სპორტსმენი, განურჩევლად იმისა, აქვს თუ არა მიღწეული რაიმე სახის პოპულარობისთვის, აგრეთვე ევროპულ სამართალში მიჩნეულია, რომ სასპორტო გუნდები/ორგანიზაციები არ შეიძლება იყვნენ გამოსახულებაზე უფლების პირდაპირი მფლობელები, თუმცა შესაძლებელია არაპირდაპირ, მაგალითად, სალიცენზიო ხელშეკრულების საფუძველზე, ფლობდნენ ერთი ან რამდენიმე სპორტსმენის გამოსახულებაზე უფლებას, შესაბამისად, გამოდიოდნენ ამგვარი ტიპის საქმეებზე მოსარჩელედ ან მოპასუხედ²⁰. აშშ-იც მიიჩნევა, რომ საჯაროობის უფლება არის ყველა ინდივიდის თუ ხელშეკრულების საფუძველზე არჩეული ორგანიზაციის უფლება – გააკონტროლოს/მართოს თავისი გამოსახულების კომერციული გავრცელება²¹.

¹⁷ იქვე.

¹⁸ იქვე, 131-134.

¹⁹ იქვე.

²⁰ Blackshaw I., Protecting Sports Image Rights in Europe, *Business Law International*, Vol. 6, No. 2, 2005, 275- 279.

²¹ Stapleton L.L., McMurphy. M., The Professional Athlete's Right of Publicity, *Marquette Sports Law Journal*, Vol. 10, No. 1, 1999, 24.-25.

III. ეკონომიკური სარგებელი, როგორც

გამოსახულების ქონებრივი უფლების ინდიკატორი

მნიშვნელოვანია, ერთმანეთისგან გაიმიჯნოს გამოსახულების უნებართვო გავრცელება, როგორც არაქონებრივი უფლების დარღვევა და გამოსახულების უნებართვო გავრცელება, როგორც პირის არაქონებრივი და ქონებრივი უფლებების კუმულაციური დარღვევა. კონტინენტური ევროპის სამართალში, რომელიც ქართული სამართლისთვის მოდალურად მიიჩნევა, გამოსახულებაზე უფლების ეკონომიკურ ფარგლებთან დაკავშირებით ერთ-ერთი ყველაზე მრავალფეროვანი სასამართლო პრაქტიკა გერმანიის სასამართლოებს აქვთ. განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია ფრანც ბეკენბაუერის საქმე²², რომელშიც გერმანიის ფედერალურმა სასამართლომ ერთმანეთისგან გამიჯნა კომერციულ გამოცემებში ცნობილი პირების (ე.წ. „სელებრიტები“) გამოსახულების კანონიერი და უკანონო (უნებართვო) გამოყენების საკითხი. გერმანიის ფედერალურმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ კანონიერი გამოყენებაა მაშინ, როდესაც გავრცელების მთავარ მიზანი კონკრეტული ფორმის ინფორმაციის გავრცელებაა²³, ხოლო კომერციალიზაცია – როდესაც გამოსახულება/სურათი უმთავრესად გამოიყენება გაყიდვების, შესაბამისად, რეკლამირებისა და მარკეტინგის მიზნებისთვის. სასამართლომ დასძინა, რომ გამოსახულების უფლების ჩვეულებრივ გავრცელებასა და გავრცელების შედეგად ეკონომიკური სარგებლის მიღების განსხვავება პრინციპული მნიშვნელობისაა, რადგან წინააღმდეგ შემთხვევაში, იარსებებდა მხოლოდ პირის პირადი არაქონებრივი უფლების დარღვევა²⁴. ამ მოსაზრებას ამყარებს სამართლის თეორიაში გამოთქმული მოსაზრებაც, რომლის თანახმად, სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მე-5 ნაწილის მიზნებისთვის, გამოსახულების უფლების გადაცემა პიროვნული უფლების ქონებრივი სახით დატვირთვას არ გულისხმობს, ამით, უპირველესად, ხდება არაქონებრივი უფლებების დაცვა²⁵.

IV. თანხმობა გამოსახულების გავრცელებაზე

გამოსახულებაზე უფლების, როგორც წმინდა ქონებრივი უფლების, რელევანტურ დაცვას სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლი ვერ უზრუნველყოფს, თუმცა საკანონმდებლო ვაკუუმის ფარგლებში საერთო სასამართლოები დავის გადაჭრისას ანალოგიის წესით სწორედ ამ ნორმას იყენებენ. მე-18 მუხლის მე-5

²² BGH of 6.2.1979, VI ZR 46/47 – Franz Beckenbauer – NJW 1979, 2203 ff.

²³ BGH of 1 December 1999, I ZR 49/97 – Marlene Dietrich, BGHZ 143, 214.

²⁴ UFITA 90 (1981), 163, 165 – Udo Lindenberg.

²⁵ იქვე.

ნანილით განმტკიცებულია პირის უფლება, ხელმყოფისაგან მოითხოვოს არაქონებრივი ზიანის ანაზღაურება, როდესაც მის გამოსახულებას უნებართვოდ ავრცელებენ. ის, თუ რა სახის შეიძლება იყოს თანხმობა, განმარტებულია დოქტრინაში, რომლის თანახმად, გამოსახულების გავრცელების შესახებ თანხმობად შეიძლება დაკვალიფიცირდეს ცალმხრივი განცხადება ან ხელშეკრულება²⁶. ასევე მხარდასაჭერია თეორიაში გამოთქმული ის მოსაზრებაც, რომ თანხმობა გავრცელებაზე უნდა მოიცავდეს არა მხოლოდ ნების გამოვლენას გამოსახულების გავრცელების შესახებ, არამედ იმას, თუ რა სახით, მიზნით, დროით და ფარგლებით უნდა მოხდეს გავრცელება, სახელდობრ, თანხმობა მიემართება პირთა შეზღუდული თუ განუსაზღვრელი წრის წინაშე გავრცელებას²⁷.

თანხმობის საჭიროების ნანილში გერმანიაში არსებული მიდგომაც საქართველოს მსგავსია, კერძოდ, ეკონომიკური სარგებლის მიღების მიზნით პირის გამოსახულების გავრცელებას სჭირდება თანხმობა, რაც შეიძლება გამოიხატოს როგორც აქტიური, ასევე პასიური მოქმედებით – იმპლიციტურად. თუმცა გფრ-ის სამართალი თანხმობის ასპექტს უფრო ღრმად აფასებს და განიხილავს ისეთ შემთხვევებს, როდესაც თანხმობის გაცემა საეჭვოა. ამ მხრივ, გერმანულ სამართალში პიროვნების გამოსახულების უფლების დაცვის საწინააღმდეგოდ საქმე მხოლოდ მაშინ უნდა გადაწყდეს, თუ პირი დაეთანხმა გავრცელებისგან სარგებლის მიღებას. რაც შეეხება თანხმობის მიზანს, იგი ყოველთვის უნდა შეესაბამებოდეს და ვრცელდებოდეს იმ მიზნით, რისთვისაც თანხმობა გაიცა, შესაბამისად, თანხმობის გაცემის შემდეგ მისი გაფართოება და გამოსახულების გამოყენება სხვა მიზნით, თუნდაც იმ მიზანთან მჭიდროდ დაკავშირებული დანიშნულებით, რისთვისაც თანხმობა პირველად გაიცა, არ არის დასაშვები²⁸.

საგულისხმოა ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც პირის გამოსახულების გავრცელებაზე თანხმობის წინასწარი გაცემა საჭირო არაა. სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მე-5 ნაწილი ასეთად მიიჩნევს შემთხვევებს, როდესაც გამოქვეყნება დაკავშირებულია პირის საზოგადოებრივ აღიარებასთან, დაკავებულ თანამდებობასთან, მართლმსაჯულების ან პოლიციის მოთხოვნებთან, სამეცნიერო, სასწავლო ან კულტურულ მიზნებთან, ანდა თუ ფოტოგადაღება და მისი გავრცელება ხდება საზოგადოებრივ ვითარებაში, ანდა პირმა პოზირებისთვის მიიღო საზღაური. ნათელია, რომ კანონმდებელი ჩამოთვლის ისეთ ობიექტურ გარემოებებს, როდესაც, გავრცელების აკრძალვას უპირისპირდება უფრო მეტად დაცული სიკეთე – საჯარო ინტერესი, ანდა როდესაც პირმა გავრცელებისთვის

²⁶ სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნ. 1, ლ. ჭანტურიას, ზ. ახვლედიანის, ბ. ზოიძისა და ს. ჯორბენაძის რედაქტორობით, თბილისი, 2002, 65-68.

²⁷ სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნ. 1, ლ. ჭანტურიას რედაქტორობით, თბილისი, 2017, 131.

²⁸ Vahrenwald A., Photographs and Privacy in Germany, *Journal of Law*, No. 6, 1994, 205-215.

მიიღო საზღაური, რა დროსაც, უსაფუძვლო გამდიდრებისგან თავის დასაცავად, შემდგომი თანხმობის გაცემა სავალდებულო აღარაა.

გფრ-ის სამართალშიც თანხმობის საჭიროების არარსებობა მეტნაკლებად ქართული კანონმდებლობის მსგავსადაა მონესრიგებული. გერმანიის ფედერალურმა სასამართლომ ერთ-ერთ გადაწყვეტილებაში ხაზგასმით აღნიშნა, რომ როდესაც პირის გამოსახულება ახალი ამბების ღირსი მოვლენის კონტექსტში, მაგალითად, ფეხბურთის მატჩის გაშუქებისას გამოიყენება, ამ დროს არსებობს საზოგადოების ინფორმირების საჭიროება, რის გამოც გავრცელების შესაზღვრად აუცილებელია არსებობდეს ცნობილი ადამიანების პირადი ინტერესი, რომელიც უნდა აჭარბებდეს საზოგადოებრივ ინტერესს²⁹. ფრანც ბეკენბაუერის საქმეშიც, რომელიც შეეხებოდა საბერძნეთის წინააღმდეგ მიმდინარე მატჩის დროს გადაღებულ სურათებს, რომლებიც საბოლოოდ გამოიყენეს კომერციულად კედლის კალენდარისთვის, ფეხბურთელის წინასწარი თანხმობის გარეშე. სასამართლომ აღნიშნა, რომ ბეკენბაუერი მიიჩნეოდა თანამედროვე ისტორიის საჯარო ფიგურად, ამიტომ, ზოგადი პრინციპის თანახმად, რომელიც გერმანული კანონით იყო გათვალისწინებული, მისი გამოსახულების გავრცელებაზე წინასწარი თანხმობა საჭირო არ იყო. თუმცა სასამართლომ იქვე დასძინა, რომ სპეციფიკური ისტორიული ინტერესის საჯარო პირებსაც კი არ ევალებათ, ითმინონ თავიანთი გამოსახულების იმგვარი გავრცელება, რომელიც რაიმე სერვისის ან პროდუქტის რეკლამირებას მიემართება. საბოლოოდ, სასამართლოს უნდა გადაეწყვიტა, არსებობდა თუ არა საჯარო ინტერესი საბერძნეთთან ჩატარებული მატჩის მიმდინარეობის შესახებ ინფორმირებულობაზე და თუ არსებობდა, ეს ინტერესი ბეკენბაუერის პირადი ცხოვრების დაცვის უფლებაზე უპირატესი ხომ არ იყო. სასამართლომ დაასკვნა, რომ ამ კონკრეტულ სიტუაციაში საჯარო ინტერესი მეტი დაცვის ღირსი იყო, რადგან ბეკენბაუერი კედლის კალენდარზე გამოსახული იყო „მოქმედებისას“, რაც საზოგადოებას საშუალებას აძლევდა, ეგრძნო პირდაპირი მატჩის მიმდინარეობისას მოედანზე განვითარებული სიტუაცია. სურათებმა ამ მატჩს (მოვლენას) სიცოცხლე შესძინა და მისი მნახველი მის ვირტუალურ მაყურებლად აქცია, ამიტომ, სასამართლოს აზრით, სურათის ხასიათი ინფორმაციული იყო და მატჩის ვიზუალიზაციის მიზანი აღემატებოდა პოტენციური მსხვერპლის უფლებებს.³⁰

გამოსახულებაზე ქონებრივი უფლების დაცვის ფარგლების განსაზღვრისას აღნიშვნის ღირსია გერმანული სამართლის ნოვაცია, რომლის თანახმად, გამოსახულების უნებართვო გავრცელების აკრძალვის უფლებით არ სარგებლობენ

²⁹ BGH of 20 February 1968 – Ligaspieler – GRUR 1968, 652, 653; BGH of 1 December 1999, I ZR 49/97 – Marlene Dietrich – , BGHZ 143, 214; BGH of 9 June 1965 – Ib ZR 126/63 – Spielgefährtin.

³⁰ BGH of 6.2.1979, VI ZR 46/47 – Franz Beckenbauer – NJW 1979, 2203.

თანამედროვე ისტორიის მონაწილე პირები, ასეთები შეიძლება იყვნენ: პოლიტიკოსები, სოციალური, ეკონომიკური, სასპორტო, სახელოვნებო თუ სხვა ეროვნული კულტურის ნაწილი ადამიანები³¹. პირი თანამედროვე ისტორიის მნიშვნელოვან ნაწილად მიიჩნევა, თუ იგი მონაწილეობას იღებს ისეთ ღონისძიებაში, რომლის მიმართ საზოგადოებას მაღალი ინტერესი აქვს, თუმცა, როგორც წესი, მეორე ხარისხოვანია გაყიდვებისა და მარკეტინგის მიზნები. მაგალითად, თუ თანამედროვე ისტორიის მონაწილე პირის გამოსახულების გავრცელება ხდება არა თავად ამ ინფორმაციის გავრცელების მიზნით, არამედ პირის გამოსახულება გამოიყენება რაიმე პროდუქტის წარმოსაჩენად, ამ შემთხვევაში შეზღუდვა არ მოქმედებს და თანამედრო ისტორიის მონაწილე პირსაც აქვს თავისი გამოსახულების გავრცელების აკრძალვის უფლება³².

აღსანიშნავია, რომ გერმანული სასამართლოების მიდგომა იმის თაობაზე, რომ გამოსახულების უნებართვო გავრცელების საქმეებზე მაქსიმალურად ახლოს დარჩეს პირის პირადი ცხოვრების უფლებასთან და არ შეიჭრას ეკონომიკური სარგებლის განხილვის თემაში, ნელ-ნელა აქტუალურობას კარგავს, რადგან სულ უფრო იზრდება ცნობილი პირების მიერ საკუთარი გამოსახულების გამოყენებით ეკონომიკური სარგებლის მიღების პოტენციალი. აღნიშნულის საუკეთესო საილუსტრაციო მაგალითია ფეხბურთელ ოლივერ კანის საქმეზე მიღებული გადაწყვეტილება, რომლითაც ჰამბურგის სააპელაციო სასამართლომ დაადგინა, რომ ოლივერ კანის თანხმობა იყო საჭირო მისი სახელისა და გამოსახულების კომპიუტერულ თამაშებში გამოყენებისთვის, რადგან კანის გამოსახულება გამოიყენებოდა კომერციული მიზნებისთვის და არ არსებობდა საზოგადოებრივი ინტერესი მისი სახელის ან გამოსახულების გამოყენების მიმართ. სასამართლომ კომპიუტერულ თამაშში ფეხბურთელის გამოსახულებას მიმსგავსებული მოდელის გამოყენება გააიგივა ფეხბურთელის გამოსახულების უნებართვო გავრცელებასთან და სარჩელი დააკმაყოფილა³³, რაც გასულ საუკუნეში შეუძლებელი იქნებოდა გამოსახულებაზე უფლების ქონებრივი ასპექტის დაცულობის შესახებ გარანტიების არარსებობის გამო.

კარგი პრაქტიკის გათვალისწინებით, ადვილი შესამჩნევია, რომ დღესდღეობით საქართველოში არა მხოლოდ არ არსებობს კონკრეტული ნორმა, რომელიც უშუალოდ ეკონომიკური ექსპლუატაციის მიზნით გამოსახულების უნებართვო გავრცელებასთან დაკავშირებულ სამართლებრივ საკითხებს მოაწესრიგებდა, არამედ სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის ანალოგიის წესით გამოიყენებაც

³¹ Coorse C., *Celebrity Image Rights versus Public Interest: Striking the Right Balance under German Law*, *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, Vol. 9, No. 10, 2014, 2-4.

³² იქვე, 2-6; *Germany's Approach to Publicity and Image Rights*, in: *Country Correspondents Publicity and Image Rights*, *World Trademark Review*, 2008, 72-73.

³³ *Oliver Kahn v EA-Sports, OLG Hamburg* 25.04.2003.

ეფექტიანად ვერ უზრუნველყოფს 21-ე საუკუნეში გამოსახულების უნებართვო გავრცელებისა და მისგან ეკონომიკური სარგებლის მიღების აკრძალვის შესაძლებლობას. აქედან გამომდინარე, შედარებითსამართლებრივი პრაქტიკის გათვალისწინებით, სასურველია, სამოქალაქო კოდექსს დაემატოს გამოსახულების უნებართვოდ გავრცელების ამკვრძალავი ნორმა, რომელიც ქონებრივ უფლებად იქნება მოაზრებული. აღნიშნული დებულებით უნდა განისაზღვროს, რომ უფლების სუბიექტი შეიძლება იყოს როგორც საზოგადოებაში გარკვეული ცნობადობისა და რეპუტაციის მქონე ფიზიკური პირი, ასევე ამ ფიზიკური პირის მიერ უფლების გადაცემის შედეგად ნებისმიერი პირი, რომელსაც შეუძლია იყოს კერძოსამართლებრივი ურთიერთობის მონაწილე. გარდა ამისა, აუცილებელია, კანონმდებელმა დააკონკრეტოს, რომ ნორმის მიზანია გამოსახულების უფლების უნებართვოდ გავრცელების ეკონომიკური/ქონებრივი შედეგების მონესრიგება, რაც ადვილად გახდის შესაძლებელს სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლსა და ახალი რედაქციით შექმნილ ნორმას შორის კონკურენციის თავიდან აცილებას. ამასთანავე, კანონმდებელმა უნდა განსაზღვროს გასაცემი თანხმობის ფორმა და სხვა ისეთი შინაარსობრივი მახასიათებლები, როგორიცაა, გამოსახულების გავრცელების ფარგლები, პერიოდი, მიზნობრიობა და სხვ.

V. გამოსახულების ქონებრივი უფლება ქართულ სასამართლო პრაქტიკაში

სამართალი „ცოცხალი ორგანიზმია“, საკანონმდებლო ბაზის მოუწესრიგებლობის მიუხედავად, იგი ვითარდება და რიგ შემთხვევებში სასამართლოც იძულებულია არსებულ საკანონმდებლო ნორმების ფართო განმარტების გზით მიიღოს გადაწყვეტილებები. გამოსახულებაზე უფლების ქონებრივ ჭრილში დაცვის მოთხოვნა სასამართლოს წინაშე ახალი ფენომენია, თუმცა, ამ მხრივ, საქმეების აშკარა ზრდის ტენდენცია შეინიშნება.

ერთ-ერთ საქმეში დინამოს ყოფილი ფეხბურთელი აზარტული თამაშების ბიზნესში ჩართული კომპანიისგან მოითხოვდა 150 000 აშშ დოლარის დაკისრებას. კომპანიამ მოსარჩელის თანხმობის გარეშე დაამზადა და საზოგადოებისთვის ხელმისაწვდომი გახადა მისი გამოსახულებით ბანერები და ვიდეო კლიპი, სადაც დატანილი იყო კომპანიის ლოგოც. მოსარჩელე აცხადებდა, რომ მას ზიანი მიადგა არა მხოლოდ ეკონომიკური თვალსაზრისით (ვინაიდან ვერ მიიღო ის სალიცენზიო შემოსავალი, რასაც კომპანიისგან გამოსახულების რეკლამაში გავრცელების შესახებ ნებართვის მიცემის შემთხვევაში მიიღებდა,) არამედ მას მიადგა რეპუტაციული ზიანიც, რადგან მოპასუხის საქმიანობა დაკავშირებული იყო აზარტულ თამაშებთან, რაც საზოგადოებაში მორალურად

დასაძრახ ქმედებად მიიჩნეოდა. თბილისის საქალაქო სასამართლოს გადაწყვეტილების სამოტივაციო ნაწილი მოიცავს ვრცელ მსჯელობას მოთხოვნის დამფუძნებელ ნორმებთან დაკავშირებით, სადაც სასამართლო მიუთითებს საქართველოს კონსტიტუციაზე, ევროკონვენციაზე, ევროსასამართლოს გადაწყვეტილებებზე, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებაზე, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მე-17 და მე-18 მუხლებზე, „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონის პირველ, მე-4, 47-ე და 59-ე მუხლებზე, ასევე „რეკლამის შესახებ“ საქართველოს კანონის პირველ, მე-2, მე-3, მე-4, მე-12 მუხლებზე.³⁴

შეუიარაღებელი თვალთაც ნათელია, რომ საკანონმდებლო ბაზის არასრულფასოვნება ასახვას პოვებს სასამართლო გადაწყვეტილებაზე და გადაწყვეტილების დასაბუთებისთვის სასამართლო ცდილობს ანალოგიის წესით გამოიყენოს ყველა ის ნორმა, დოქტრინა თუ საერთაშორისო ხელშეკრულება, რომელიც შესაძლებელია სასარჩილო მოთხოვნას გარკვეულწილად მაინც ეხებოდეს, რაც საპროცესოსამართლებრივი თვალსაზრისით, გაუმართლებელია და პრობლემას ქმნის არა მხოლოდ მიღებული გადაწყვეტილების დასაბუთებულობის, არამედ სამართლებრივი განსაზღვრულობისა და განჭვრეტადობის თვალსაზრისითაც. რაც შეეხება შინაარსობრივ მხარეს და განსახილველი სასამართლოს გადაწყვეტილების სამართლებრივ შეფასებას, სასამართლო გადაწყვეტილების მთავარი მსჯელობა ეძღვნება პირადი და ოჯახური ცხოვრების ხელშეშებულობის უფლებას, სასამართლომ არ შეაფასა საკითხის ეკონომიკური კონტექსტი და გამოსახულების გავრცელებაზე მოპასუხის თანხმობის არარსებობის ფაქტი, არამედ მეტი ყურადღება დაუთმო პირადი ცხოვრების დაცულობაზე მსჯელობას, რაც გამოსახულებაზე უფლების, როგორც ქონებრივი უფლების, დარღვევის კონტექსტს არ შეესაბამება. მეტიც, საერთაშორისო პრაქტიკის გათვალისწინებით, თავისუფლად შესაძლებელი, პირადი ცხოვრების დაცულობის უფლების შელახვის გარეშე გამოსახულების უნებართვო გავრცელებით ქონებრივი უფლება დაირღვეს, რადგან ეკონომიკური სარგებლის თვალსაზრისით, გადამწყვეტია იმ შემოსავლის დაკარგვა, რომელსაც პირი მიიღებდა ნებართვის სანაცვლოდ, ამ შემთხვევაში ნაკლებად საინტერესოა გავრცელების მასშტაბი, ფორმა, ხანგრძლივობა და მსგავსი ფაქტორები, რადგან, შესაძლებელია, გავრცელების ფორმა არც კი აღწევდეს იმ მინიმალური ზემოქმედების ზღვარს, რომელიც პირადი ცხოვრების დაცულობის უფლებას ხელყოფს³⁵.

³⁴ თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2021 წლის 18 ივნისის გადაწყვეტილება N2/6364-20, § 6.6, 15-19.

³⁵ იხ., ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკა, ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა შესახებ ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის სახელმძღვანელო, თბილისი, 2021, 7-13,

არანაკლებ საინტერესოა გადაწყვეტილება ზიანის ანაზღაურების შესახებ მოთხოვნის დაკმაყოფილების კონტექსტში. სასამართლომ იხელმძღვანელა „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონის 59-ე მუხლით და დაასკვნა, რომ მოპასუხე კომპანიის ფინანსური შესაძლებლობის გათვალისწინებით, მას კომპენსაციის სახით 150 000 აშშ დოლარის ექვივალენტი ლარის გადახდის ვალდებულება უნდა დაკისრებოდა. უნდა აღინიშნოს, რომ სასამართლოს მიერ გამოყენებულ ნორმას სპეციალური სუბიექტები ჰყავს, ესენია: საავტორო უფლების მფლობელი, მომიჯნავე უფლების მფლობელი და მონაცემთა ბაზის დამამზადებელი, მოსარჩელე კი იყო სპორტსმენი, შესაბამისად, სუბიექტი, რომელიც აშკარად არ ხვდება ნორმით მოწესრიგებულ სფეროში. ამასთან, „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონის დაცვის ობიექტი არა პირის გამოსახულების გავრცელება, არამედ საავტორო ან მომიჯნავე უფლების ნაყოფის უნებართვო გავრცელებაა, რაც აბსოლუტურად განსხვავებული ცნებებია, რაც დავის აღნიშნულ მუხლის საფუძველზე გადაწყვეტას სამართლებრივად უსწოროდ აქცევს³⁶.

მეორე საქმე, რომელიც ქართულ სინამდვილეში სასამართლომ გამოსახულებაზე ქონებრივ უფლებასთან მიმართებით განიხილა, ეხებოდა ცნობილი ხელოვანის გამოსახულების კლიპში გამოყენებას და მის უნებართვო გავრცელებას.³⁷ ამ შემთხვევაშიც სასამართლომ დააკმაყოფილა მოთხოვნა, თუმცა წინა პრაქტიკისგან განსხვავებით, სრულიად მართებულად იმსჯელა ზიანის ოდენობაზე. სასამართლომ პირის გამოსახულების უკანონო გავრცელებისგან გამონეული ზიანის ოდენობა დაუკავშირა იმ ჰონორარის ოდენობას, რომელსაც ხელოვანი მიიღებდა კლიპში გამოსახულების გავრცელების თანხმობის გაცემის შემთხვევაში. ნიშანდობლივია, რომ სპორტსმენის გამოსახულებაზე უფლებასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილების მსგავსად, ამ საქმეშიც, სააპელაციო პალატამ იხელმძღვანელა „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-4, 47-ე და 59-ე მუხლებით, რაც, როგორც უკვე აღინიშნა, არასათანადო დამფუძნებელი ნორმაა.

ქართული სასამართლო პრაქტიკიდან ერთ-ერთი უახლესი საქმე ეხებოდა ცნობილი ქართველი მომღერლის (გარდაცვლილი პირის) გამოსახულების საბან-

³⁶ თბილისის საქალაქო სასამართლოს გადაწყვეტილება გასაჩივრდა სააპელაციო სასამართლოში, სადაც შედეგი იგივე დარჩა, ხოლო საკასაციო ინსტანციის სასამართლოში მხარეებმა მიიღიეს მორიგებას, სადაც მოსარჩელემ 100 000 ლარის ოდენობით ანაზღაურება მიიღო. იხ., თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2021 წლის 28 ოქტომბრის განჩინება N2ბ/4582-21.

³⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 14 ივნისის განჩინება Nას-280-264-2011.

კო რეკლამაში უნებართვოდ გარცელებას.³⁸ წინა შემთხვევებისგან განსხვავებით, ამ საქმეზე სასამართლომ დავის გადაწყვეტის დამფუძნებელ ნორმად სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლი განსაზღვრა, თუმცა მას არ მისცა ფართო განმარტება და ტრადიციულად, მხოლოდ ნორმის არაქონებრივი უფლების კონტექსტზე ისაუბრა, – ცნობილი მომლერლის გამოსახულების სარეკლამო კლიპში უნებართვო გავრცელება დაუკავშირა არა ეკონომიკური სარგებლის დაკარგვის ფაქტს, არამედ პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლების დარღვევას. მოხმობილი საქმე საინტერესოა იმ კონტექსტშიც, რომ სასამართლომ გარდაცვლილი მომლერლის გამოსახულებაზე უფლების გავრცელებაზე უნებართვის გამცემ პირებად მისი პირველი რიგის მემკვიდრეები განსაზღვრა,³⁹ რითიც ფაქტობრივად აღიარა გარდაცვლილი პირის გამოსახულებაზე ქონებრივი უფლების სიკვდილის შემდგომ დაცვის შესაძლებლობაც. აღსანიშნავია, რომ ზიანის ანაზღაურებისათვის სასამართლომ სამოქალაქო კოდექსის 992-ე მუხლი, ანუ დელიქტური სამართლის ნორმა გამოიყენა ამავე კოდექსის მე-18 მუხლთან ერთობლიობაში, რაც სამართლებრივ გაურკვეველობას ქმნის.

VI. დასკვნა

ქართული სასამართლო პრაქტიკის შეჯამებამ აჩვენა, რომ გამოსახულების უფლების ქონებრივი ასპექტის დაცვა საქართველოში ვერ უზრუნველყოფს თანამედროვე სამართლებრივ სივრცესთან შესაბამისი სტანდარტის დანერგვას. სამომავლოდ ქართული სასამართლო პრაქტიკა მეტად უნდა კონცენტრირდეს გამოსახულებაზე უფლების ეკონომიკურ ასპექტზე, ასევე იმ საკანონმდებლო ვაკუუმის აღმოსაფხვრელად, რაც საქართველოში არსებობს. სასამართლომ უნდა შექმნას სათანადო ერთგვაროვანი პრაქტიკა, რათა განსახილველი უფლების დაცვის ეფექტური საშუალებები შეიქმნას. სამართალშემფარდებელმა უნდა დაადგინოს ზიანის ოდენობის გამოთვლისთვის რელევანტური მტკიცებულებების სახეებიც, რაც ასევე ხელს შეუწყობს მტკიცების ტვირთის ობიექტურ განაწილებას და ბოლოს, საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ გამოსახულებაზე უფლების უნებართვოდ გავრცელებით გამოწვეული ზიანის ანაზღაურებისას, ეკონომიკური ასპექტის გათვალისწინებით, უნდა გამორიცხოს საავტორო უფლებათა კანონმდებლობის საფუძველზე დავის გადაწყვეტის შესაძლებლობა.

---

³⁸ თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2021 წლის 1 დეკემბრის გადაწყვეტილება N2/17186/20.

³⁹ იქვე.